

NOTE SLAVO-ROMÂNE II

ÎMPOIȚA

Toponimicul *Ampoița* l-am notat, în satul Feneș de pe valea Ampoiului, în cursul anchetei pentru ALR II, sub forma *'Mpoița*, cu un *m* silabic (ca în cuvântul *'mpărat*). Un cătun al Ampoiții se cheamă *Lunca 'Mpoiți*. Râul se numește însă *Ampoi*. Cele două forme de mai sus, fără *a* inițial, precum și forma *Trâmpoiele* ne îndreptățesc să presupunem că forma veche românească a râului a fost **Împoiu*. De aici diminutivul *Împoița* (pronunțat și *'Mpoița*), *Lunca 'Mpoiți* (cf. *a 'mpins*) și forma *Trâmpoiele* < *între *Împoiele*, v. DR., I, 132 și DR., III, 391, **Împoiele* (pl.) fiind un alt diminutiv al lui **Împoiu*, format cu sufixul *-el*, pl. f. *-ele*. Forma *Ampoiu* se explică prin trecerea lui *în-* la *an-* (*înaltu* > *anantu*, v. Pușcariu, DR., III, 391) sau mai de grabă, cred eu, prin aglutinarea prepoziției *a* la toponimicul **Împoiu*: (mă duc după apă) *a 'Mpoi* (cf. *a + improor*, Pușcariu, DR., III, 391).

Un caz asemănător de aglutinare avem în *Andolina* (vale în Ialomița) < prepoziția *a* + **Îndolina* < slav. **ǫdolina* (cf. s.-cr. *ǫdolina* „Tiefebene, Grund“) ¹⁾.

E probabil că a existat, după cum a presupus N. Drăganu, o formă românească veche **Împeiu*, **Împeița* (cf. formele documentare *Ompey*, dela 1271 și 1299, *Ompeicha*, dela 1320), care reprezintă, după legile fonologice ale limbii române pe anticul *Ampeiu*-²⁾. **Împeiu* a devenit mai târziu **Împoiu*

¹⁾ V. Iordan, *Rum. Topon*, 18 Iordan compară forma românească cu plsl. *ǫdolū* și cu toponimicul sloven *Andol*, fără a explica sufixul *-ina* (care există în forma s.-cr. *ǫdolina*) și inițiala *a-*.

²⁾ V. Drăganu în *Închinare lui Nicolae Iorga*, Cluj 1931, p. 136 și *Rom. în v. IX–XII*, 490–491.

(*Împoița, Trâmpoiele*) sub influența cuvintelor cu sufixul *-oiu*¹⁾.

Presupusele forme românești cu *om-* inițial date de Lenk (*Válye—Ompoj, Válye—Ompoicza*)²⁾ reprezintă forme românești cu *im-*. Se știe că un *i* românesc e redat de Unguri prin *i, u, o* (*bârsan > burszán, spânzura > punzurál, brânză > bronza, Strâmba > Stromba*³⁾). După Lenk se va fi luat și Diaconovich (*Enciclopedia Română*, I. 153) când dă, ca variante ale lui *Ampoiu, Ampoița*, pe *Ompoi, Ompoița*. După informațiile mele, formele din urmă nu există în gura poporului.

Prin urmare *Împoița, Trâmpoiele* dovedesc că Drăganu a avut dreptate când a presupus existența unui românesc **Împeiū*. În vecinătatea unor toponimice ca *Zlatna* (< slav. **Zlatīna*), *Bălgrad* (< slav. **Bělūgradū*) și cele două *Târnave* (< **Trūnava*), forma **Împeiū* (> **Împoiu > Împoița*) e o dovadă de nesdruncinat despre o străveche simbioză slavo dacoromană și apoi slavo-română.

OLT

Melich⁴⁾ susține, împotriva lui Roesler, Tomaschek, Sandfeld-Jensen, Weigand, Kisch, Pușcariu și împotriva unei păreri mai vechi a lui proprii, că numele românesc al Oltului nu poate fi împrumutat dela Slavi; din formele atestate în antichitate Ἄλούτας, Ἄλούτα, *Alutus, Alutum, Alittus*, nu s'ar fi putut desvolta, după legile fonologice slave, un *Oltū* slav. Prin urmare numele slav de astăzi al râului, forma *Olt*, e împrumutată sau dela Români, sau dela Unguri.

Afirmația aceasta din urmă a lui Melich e foarte admisibilă. Astăzi nu mai trăiesc pe malurile Oltului nicăiri Slavi⁵⁾. Bulgarii și Sârbii aud despre el dela Români (și dela Unguri).

¹⁾ Despre substituirea finalelor la toponimice v. Dauzat, *La toponymie française*, Paris 1939, p. 24, 25.

²⁾ V. Drăganu în *Închinare lui Nicolae Iorga*, p. 134, 135.

³⁾ V. *Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia*, Budapest 1941, p. 385.

⁴⁾ V. János Melich, *A honfoglaláskori Magyarországról*, Budapest 1925, 262 și u.

⁵⁾ Bulgarii aproape complet românizați din jud. Romanați, Teleorman și Olt sunt coloniști veniți în sec. XIX dela Sud de Dunăre.

În trecut însă Oltul curgea, se poate spune, prin țară slavă. În sec. VI Muntenia era numită Σκλαβινία¹⁾. Slavii așezați prin sec. VI în preajma Oltului au putut să păstreze numele antic al râului și să-l schimbe în cursul timpului după legile lor fonologice.

Melich crede că, dintr'o formă antică *Alutus*, *Alutum*, *Alittus* cu accentul pe întâia silabă, am fi avut în slavă **Olütü*, *Olütü*²⁾; din aceste forme am avea în limbile slave moderne, după dispariția ierului final, neintens, și vocalizarea celui din silaba penultimă, intens, formele s.-cr. **Olat*, bulg. **Olät*, **Olot*, **Olet*, rus. **Olot*, **Olet*.

Am spus mai sus că azi nu trăiesc Slavi pe malurile Oltului, ceea ce explică dispariția formei slave a numelui acestui râu. Dar începând cu sec. VI și până la completa lor româ-nizare, Slavii de pe Olt au putut avea forma **Olütü* sau **Olütü*, cu două ieruri consecutive, dintre care cel final era neintens, iar cel din silaba penultimă, intens. Genitivul, dativul instrumentalul, locativul a trebuit să fie **Olüta*, **Olüta*, **Olü(ï)tu*, **Olü(ï)tě*, toate formele având un ier neintens. După amuțirea ierurilor neintense, prin sec. X, pe când Slavii de pe Olt încă nu erau româ-nizați, nominativul acestui nume a trebuit să fie **Olät*, (formă bulgărească), iar celelalte cazuri **Olta*, **Oltu*, **Oltom*, **Oltě*. E sigur că formele din urmă, cu ierul neintens dispărut, au fost auzite de Români mult mai des decât nominativul, căci aceste cazuri se întrebuițează cu diferitele prepoziții (*do Olta* „până la Olt“, *otü Olta* „dela Olt“, *kü Oltu* „spre Olt, la Olt“, *po Oltu* „pe Olt“, etc.). Din aceste forme a putut fi extrasă forma românească *Olt*³⁾ care apoi a fost împrumutată de Unguri și de Slavi.

¹⁾ V. Niederle, *Manuel de l'antiquité slave*, Paris 1923, vol. I, 62.

²⁾ *Op. cit.* 263.

³⁾ La substantivele slave trecute în limba română trebuie adeseori să presupunem că nu nominativul, ci celelalte cazuri stau la baza formei românești, v. DR., X, 38 Mai cu seamă formele pe care le-am dat în DR., VIII, 178—179, *Bi cot*, *Găbroțu*, *Gărbôțu*, *Ilôt*, *Socolôț* sunt forme instructive în această privință. Toate aceste toponimice au sufixul slav *-ovičĭ* (s. -cr. *ovac*, bulg. *-ovec*) care în cazurile oblice are forma *-ovec*; din cazurile oblice și mai cu seamă din locativ (forma s.-cr. a locativului este *-ovcu*) a fost extrasă forma românească *-ot*, *-oțu*. La fel trebuie explicate și formele *Dobroț* (sat în jud. Hunedoara) < slav. **Dobročĭcĭ*, v. mai sus p. 257, *Lucareț*

Prin urmare lipsa ierului în forma *Olt* nu poate servi de argument împotriva posibilității de a fi fost transmis de Slavi. Mai de grabă *o* în loc de *a* e un astfel de argument. Se știe că Slavii au ajuns în regiunea Dunării de jos prin sec. VI. Atunci au auzit dela localnici — care trebuie să fi fost în marea lor majoritate Dacoromani — numele vechi ale râurilor. Pe vremea aceea nu se mai poate vorbi de cantitatea vocalelor în graiurile romanice născânde. Într'o formă ca *Alutu(s)*, Slavii au auzit un *a* accentuat și doi *u* neaccentuați. În imprumuturile făcute graiurilor romanice, Slavii au tratat pe orice *a* accentuat ca *a*, iar orice *a* neaccentuat ca *o*, indiferent de cantitatea pe care a avut-o în latina clasică: *pāgānus* > *ṑoganŭ. altare* > *olŭtari*, etc.¹⁾ *Alutus* ar fi trebuit deci să dea în slavă **Alŭtŭ*.

Dacă am presupune o formă accentuată *Alŭtus*, atunci e (Timiș-Torontal). pronunțat *Lucărŭt* (comunicat de 'on Pătruț) < sârb. *Lukarevac*, locativ *Lukarevcu* (v. Slobodan Kostić, *Srpska crkva i škola u Rumunji*, Timișoara 1931, p. 15, 19, 44, 77, etc.), *Podgorŭt* (numele românesc al satului *Podgorac* din Sârbia, regiunea Timocului, cercul Boljevac) < sârb. *Podgorac* < **Podgorŭci* (v. *Zbornik priloga za poznavanje Timočke Krajine*, III, Beograd 1931, p. 49), etc. și poate și numirile de localități cu sufixul *-inŭt* (slav. *-mŭci*, bulg. *-inac*, sârb. *-inac*): *Balinŭt* (Severin), cf. sârb. *Balinac* (*Rečnik Mesta*, II, 9), bulg. *Balinci* (*Dictionnaire des loc. de Bulgarie*, 48), *Belinŭt* (Timiș-Torontal), cf. sârb. *Belince* (*Rečnik Mesta*, II, 17), *Belotinŭt* (Timiș-Torontal), cf. sârb. *Belotince* (*Rečnik Mesta*, II, 18), bulg. *Belotinci* (*Dictionnaire des loc. Bulgarie*, 13, 19), *Bogodinŭt* (Caraș), *Budinŭt* (Timiș-Torontal), *Chesinŭt* (Timiș-Torontal), *Covăsinŭt* (Arad), etc. Satul *Batinac* din Estul Sârbiei (v. valea Moravei) îl numesc Românii localnici *Batinŭt*, v. ALR I, vol. I, hărțile 1 și 2, punctul 3.

Tot din formele în care ierul din silaba penultimă a fost în poziție slabă trebuie derivate și formele *colŭt* < plsl. *kolŭci*, *neamŭt* < plsl. *nēmŭci*, *zinŭt* < plsl. *zobŭci*, *Zdrapŭt* sat în (jud. Hunedoara) < **Zdravŭt* < slav. **Zdravŭci*, cf. bulg. *Zdravec* (*Dictionnaire des loc. Bulgarie*, 112), etc.

Din exemplele de mai sus se poate extrage „legea” următoare: Ierurile consecutive din silaba finală și penultimă — e vorba mai ales de sufixul *-ici* — dispar de obicei în elementele slave mai vechi ale limbii române, dacă accentul cade pe una dintre silabele care preced penultima. Termenul *stăreŭt* „egumen” e mult mai nou, de origine savantă, bisericească, de aceea are o pronunțare mai apropiată de cea a slavonei bisericești: *stărecŭ* (*Slovarŭ cerkovno-slavjanskago i russkago jazyka*, Sanktpeterburg 1867, s. v). La fel *agneŭt* „hostie” < slavon. bis. *agnecŭ* (*ibid.*).

¹⁾ V. M. Bartoli în *Jagić-Festschrift*, Berlin 1908, p. 33; Romansky în *Sbornik v čest na prof. L. Miletŭč*, Sofia 1933, p. 65ñ.

adevărat că *a* neaccentuat ar fi dat în slavă *o*; în schimb însă *u* accentuat ar fi fost redat prin **y* (**Olytŭ*) care în limbile slave meridionale moderne ar fi dat *i* (**Olit*; cf. *Tragŭrium* > *Trogir*)¹⁾.

Forma *Olt* trebuie deci explicată altfel. Ținând seamă de faptul că diferitele grafii antice ale numelui Oltului nu redau probabil niciuna fidel pronunțarea localnicilor²⁾ să urmărim principiul metodologic după care, dacă e vorba de nume neromane (dacice, tracice), e preferabil să plecăm dela forma populară actuală în explicarea toponimicelor, întrebându-ne diferitele grafii antice numai ca puncte de sprijin³⁾. În felul acesta au fost reconstituite formele **Dunaris*, **Donaris* pentru *Dunăre*⁴⁾, **Crŭsius* pentru *Criș*⁵⁾ **Timŭsius* pentru *Timiș*⁶⁾. Pentru *Olt* putem reconstitui forma **Olutus*.

În ce privește pe *o* în loc de *a*, să amintim că graiurile tracice se împărțeau în două „dialecte” după cum aveau *o* sau *a* în locul lui *o* indo-european⁷⁾.

În grafia unor toponimice din Dacia alternează *o* cu *a*: *Potaissa*—*Patavisa*, *Porolissum*—*Civitas Paralensisium* La fel și pentru numele de râuri au putut exista, într’un graiu tragic (dacic) forme cu *a*, în altul forme cu *o*: *Marisius*—**Morisius*, **Samisius* (cf. *Samus*)⁸⁾—**Somisius*, *Alutus*—**Olutus*⁹⁾, **Argesius* (> *Arges*)—’Ορδησός¹⁰⁾.

1) V. Bartoli, *ibid.*, p. 42 sq.; Romansky, *ibid.*

2) V. Philippide, *Originea Românilor*, I, p. 456, notă.

3) V. G. Pascu, *Etimologii românești*, Iași 1910, p. 15; I. Iordan, *Die rumansche Ortsnamenforschung*, in *Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, I, p. 66.

4) V. G. Pascu, *Etimologia fluviului Dunăre*, in *Viața Românească*, Iași, Sept., 1913, p. 303—305; Pârvan, *În chestiunea etimologiei „Dunării”* in *Revista Istorică*, VII, 248; Philippide, *Originea Românilor*, I, p. 459—460, Ernst Gamillscheg, *Zum Donauamen*, in *Zeitschrift für slavische Philologie*, III (1926), p. 149—154; Pușcariu, in DR., p. 799—800.

5) V. Philippide, *Originea Românilor*, I, p. 457; N. Drăganu, *Români în veac. IX—XIV*, p. 313 sq.

6) V. N. Drăganu, *Români în veac IX—XIV*, p. 244—250.

7) V. Norbert Jokl, *Thraker. B. Sprache*. Extras din „*Reallexikon der Vorgeschichte*”, Berlin, Bd. 13, Juni 1929, p. 284.

8) V. Drăganu, *Români în veac. IX—XIV*, p. 474 sq.

9) V. Petrovici, in DR. VII, p. 344 și „*Transilvania*” anul 73, p. 866 sq.

10) V. Pârvan, *Considerațiuni asupra unor nume de râuri daco-scitice*. Mem. Acad. Rom. Secț. ist. seria III, tom I, mem. 1, București 1923, p. 23 sq.

Sincoparea lui *u* din silaba a doua e o dovadă că accentul a fost pe silaba inițială. De altfel, pentru a ajunge la *Olt*, putem pleca și de la **Ólitus* (cf. *calidus* > *cald*)¹⁾.

Varianta dialectală cu *a* inițial (*Alutus* sau **Alitus*) s'a păstrat și ea în gura populației dacoromane sub forma, de asemenea normală din punctul de vedere al fonologiei românești, *Alt*²⁾.

GURASADA

Acestui nume de sat de pe Valea Mureșului (jud. Hunedoara, pl. Ilia) i s'au dat până acuma două explicații: de Csánki, în *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, V, p. 134 și de Drăganu, în *România în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei și onomastice*, București 1933, p. 283. Csánki, plecând de la forma oficială ungurească *Guraszáda*, crede că acest toponimic e o formație hibridă, compusă dintr'un element românesc *gură* și unul unguresc având același înțeles: *szád*³⁾. Drăganu are dreptate când vede în elementul al doilea forma slavă *sadŭ* „planta, plantatio“, dar greșește când crede că partea întâia a acestui nume *Gura-* e slavul *gora* „munte“, cu prefacerea lui *o* aton în *u*⁴⁾.

Localnicii zic acestui sat *Gura-Sadului*. Acesta e deci un nume de sat asemănător cu *Gura-Honțului*, *Gura-Barzii*, *Gura-Dobrii*, *Gura-Râului*, *Gura-Roșiei*, *Gura-Humorului*, *Gura-Văii*, etc. etc.⁵⁾ Toate satele care poartă acest nume se găsesc sau lângă confluența a două râuri (la *Gura-Dobrii* se varsă râul *Dobra* în Mureș), sau la deschiderea unei văi înguste de la munte spre câmpie (*Gura-Râului*, jud. Sibiu).

După cum mă informează d-l Silviu Dragomir, originar din *Gura-Sadului*, și care totdeauna a înțeles acest nume

1) Cf. forma *Aittus* dată de *Tabula Peutingeriana* și care probabil trebuie cetită *Aittus*, v. Melich, *op. cit.*, p. 263; Drăganu, *op. cit.*, p. 536.

2) V. Drăganu, *op. cit.*, p. 537, 540.

3) V. Lukinich, *Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia*, Budapest 1941, p. 36: Românii ar fi tradus toponimicul vechiu unguresc (*szád* „orifice“) formând un toponimic mixt româno-ungar.

4) De altfel *o* aton în elementele slave nu se prefacă în *u*: *a împodobit*, *a potopi*, *a clocoti*, etc., v. A. Rosetti, *Istoria limbii române*, III, p. 46 și u.

5) În toată țara sunt vreo 70 de nume de sate asemănătoare

aşa cum îl explic eu, valea care iese dintre dealuri lângă sat n'are nume, ci se numeşte simplu *Vale*. E probabil însă că s'a chemat odată *Valea-Sadului* (cf. *Râul-Sadului* din jud. Sibiu). Încă în anul 1292 e amintit aici un sat scris în documente *Zad*, *Zaad*, ceea ce trebuie cetit *Sad* (cf. satul *Sadu*¹⁾ din jud. Sibiu). E probabil că dela sat şi-au primit numele de *Valea Sadului* şi cursul apei şi valea (ca în jud. Sibiu: *Râul Sadului*).

Un caz asemănător avem pe ţărnul drept al Mureşului, la o depărtare de vreo 15 km. de Gura-Sadului. Aci satul *Gura-Dobrii*, aparţinând comunei *Dobra* (numită aşa probabil după numele întemeietorului ei, *Dobra*)²⁾, şi-a primit numele dela râul şi valea Dobrii, iar acestea din urmă dela satul *Dobra*³⁾.

Autorităţile administrative ungureşti au dat un aspect mai unguresc numirilor de acest fel omiţând terminaţiunea românească a genitivului: *Gurahoncz*, *Guraró*, *Guraszáda*, *Gura-bârza*, *Guradobra*, *Guravoj*. În unele părţi, intelectualii români au adoptat, în cursul sec. XIX, aceste nume, mai scurte, ca nume oficiale româneşti: *Gurahonţ* (jud. Arad), *Gurasada*, *Guravale* sau *Guravăi* (jud. Arad). Poporul zice însă *Gura-Honţului*, *Gura-Sadului*, *Gura-Văii*. E de mirare că până astăzi formele acestea greşite, datorite administraţiei ungureşti, sunt întrebuiţate ca forme oficiale. Ca în cazul lui *Gurasada*, necunoaşterea formei populare duce la stabilirea unei etimologii greşite.

VOREȚ

În Nordul Banatului, între Timiş şi Mureş, curtea casei ţărăneşti se numeşte *voréţ*, sau, mai rar, *dvoréţ*. I. A. Candrea, în *Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*, s. v. *voreţ*, dă acest termen ca provenind din sârb. *dvorac*. Acesta e un diminutiv dela *dvor* „curte” foarte rar întrebuiţat⁴⁾ şi

¹⁾ Cf. Walter Scheiner, *Die Ortsnamen im mittleren Teile des sudlichen Siebenburgens*, în *Balkan-Archiv*, III, p. 124.

²⁾ V. Şt. Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, Bucureşti 1936, p. 224.

³⁾ De altfel nici râul Dobrii nu e numit de localnici aşa, ci simplu *Riu* sau *Riu mare*, v. Popovici, *Rumanische Dialekte*, I, 16.

⁴⁾ Dicţionarul Academiei iugoslave s.v. În dicţionarul lui Vuk Karadžić nici nu se găseşte.

e accentuat *dvórac*¹⁾. Prin urmare accentul, vocala din silaba finală și înțelesul formei sârbești se deosebesc de cele ale formei românești.

În ce privește accentul, e adevărat că înainte de deplasarea ștokaviană a accentului acesta cădea pe silaba ultimă. De asemenea vocala mobilă *a* era mai demult un fel de *ă*. Dintr'o formă sârbo-croată **dvorac* (accentuată pe *ă*) am explicat toponimicul *Vorăț* (accentul pe *ă*) din Valea Almăjului²⁾.

Vorăț nu poate fi deci de origine sârbească. Aspectul fonetic ne trimite la un graiu cu caracter bulgăresc. Într'adevăr, în graiurile bulgărești ierul mic (*ï*) intens se vocalizează în *e*, deci protosl. **dvorici* > bulg. *dvorec*³⁾.

Graiul slav cu caracter bulgăresc în care a existat un *'dvoréc* (nu *dvórec*) cu sensul de „curte țărănească” a fost acela vorbit de Dacoslavii așezați în Nordul județului Severin, acolo unde și toponimia arată caractere fonologice bulgărești: *Bucoveț*, *Mâtnic*⁴⁾. După cum am spus mai sus (p. 247 sq.), toponimicele *Mâtnic* și *Mâtnicel* arată că romanizarea acestor Slavi s'a făcut într'o epocă mai recentă decât aceea în care s'au romanizat ceilalți Dacoslavi așezați mai la răsărit, anume după denazalizarea vocalelor nazale. Românii și Slavii trăiau încă amestecați în această regiune atunci când a fost întemeiat de ex. satul *Rădmănești* care în anii 1440 și 1477 e amintit în documentele ungurești sub forma *Radmanocz*, *Radmanowcz*⁵⁾ (< slav. **Radmanovici* sau **Radmanoviči*). Satul va fi fost inte-

1) *Dvórac* cu sensul de „Schloss, Palast, Hofburg” e un neologism rusesc în limba literară sârbă (rus. *dvorec*).

2) V. DR., VIII, 176.

3) V. Dicționarul lui Gerov s. v. *dvorec* (accentul pe *o*), diminutiv dela *dvor* „curte.” Și acest diminutiv e rar întrebunțat *Dvorăț*, accentuat pe *e*, având înțelesul de „Hof (eines Fursten), Schloss, Palast” e, ca *dvórac* în sârbă, un neologism rusesc. În dicționarul lui Gerov nu se găsește.

4) V. mai sus p. 247 sq., și 259.

5) V. Csánki, *Magyarország történelmi folrajza a Hunyadiak korában*, Budapest 1890—1913, vol. II, 59. Administrația medievală ungurească, conform obiceiului ei urmat și în alte regiuni, a tradus și acest toponimic dându-i un aspect unguresc: într'un document din anul 1454 satul e numit *Radfalwa* (*ibid.*). Despre maghiarizarea toponimicelor în Evul Mediu v. „*Transilvania*”, anul 74 (1943), Nr. 2. În sec. XIX, numele oficial a fost *Radmanjest*.

meiat în cursul secolului XIV. Deci până prin sec. XIV a durat simbioza slavo-română în această regiune¹⁾.

Ir. SĂMĂN', dr. BĂLCIU, PANAIR, PANAGIUR, NEDEIE, ZBOR

Sever Pop, în articolul intitulat *Sinonimele cuvântului târg în lumina geografiei lingvistice* (extras din *Revista Geografică Română*, anul I, fasc. I, Cluj 1938), p. 12, derivă termenul istroromân *sămăń*²⁾ „târg săptămănal” din sărb. *smena* „schimb”³⁾. Etimologia lui ir. *sămăń* a fost dată demult de A. Byhan în *Jahresbericht*-ul lui Weigand, VI, p. 347. Byhan îl derivă din slovenul *semėnj* „tărg” pe care îl compară cu croatul *sajam* „tărg”.

În publicațiile științifice cuvântul sloven e notat *səməńj*⁴⁾ ceea ce arată că pronunțarea lui e identică cu cea a cuvântului istroromân, căci *ə* = *ă*. Pe lângă înțelesul de „tărg”, germ. „Markt”, *semėnj* îl are și pe acela de „sărbătoarea hramului bisericii”, germ. „Kirchweihfest, Patrociniumfest”⁵⁾. Acesta este de altfel sensul cel mai vechiu din care s'a dezvoltat acela de „tărg”.

S. Pop, la p. 6 a lucrării citate, voind să arate că evoluția semantică a latinescului *feriae*, dela sensul de „sărbătoare” la acela de „tărg” (cf. ital. *fiera*, franc. *foire* „tărg”) nu e ceva neobișnuit, aduce exemplul ungurescului *vasárnap* „duminecă”. Dar evoluția semantică a cuvântului unguresc s'a făcut în direcție inversă, căci *vasárnap* a însemnat la început „zi de târg” (*vásár* „tărg”, *nap* „zi”) și pe urmă „sărbătoare”. În limbile romanice evoluția a fost „sărbătoare” > „tărg”, iar în maghiară „tărg” > „sărbătoare”.

Pentru ca să exemplifice evoluția semantică „sărbătoare” > „tărg”, S. Pop ar fi putut găsi în studiul său mai mulți termeni românești cu înțelesul de „tărg”. Mai întâi ir. *sămăń* care în slovenă a avut la început sensul de „sărbătoarea hramului bisericii”. Apoi termenul de origine ungurească *bălcıu*.

¹⁾ La sfârșitul sec. XV și în cursul sec. XVI încep să apară în aceste părți Slavi vorbind un graiu cu caracter sărbesc, v. mai sus p. 250, 255, 260.

²⁾ Accentul e pe silaba ultimă.

³⁾ Etimologie admisă de George Pascu, v. *Revista Critică*, anul 13, Nr. 1, p. 63.

⁴⁾ Cu un accent grav pe *ə* din silaba ultimă.

⁵⁾ V. Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar*, Ljubljana 1894, s. v.

Se știe că acesta derivă din ung. *bolcsú, bulcsú, búcsú* „pelerinaj, praznic, hram“¹⁾. Evoluția semantică, dela înțelesul de „pelerinaj, praznic, hram“ la acela de „târg“, s'a întâmplat de altfel pe teren unguresc (v. Szinnyei, *Magyar tájszótár*, Budapest 1893, s. v. *búcsú*). Nu e deci nevoie să ne gândim la altă etimologie a lui *bâlcu*, cum fac S. Pop și G. Pascu (v. *Revista Critică*, XIII, p. 72) luându-se după Hasdeu (v. *Etymologicum magnum*, III, p. 3021). Formele *bulci(u)* și *bulgi(u)* din Ardeal redau forma ungurească *bulcsú*²⁾.

Aceeași evoluție semantică o arată și gr. ἡ πανήγυρις „so-lennité, fête publique (populaire), festival, fête patronale, foire.“³⁾. Cu înțelesul de „târg“ a fost împrumutat, dela Greci, de Turci sub forma *panayır*⁴⁾; aceștia l-au dat apoi celorlalte popoare balcanice: bulg. *panair*, sârb. *panagjur*⁵⁾. Forma românească *panair* din Dobrogea a intrat în română din bulgară și nu din turcă precum pretinde S. Pop. La fel forma *panagiur* dela Români din Sârbia, comuna Batinți nu e de origine turcească, cum spune S. Pop. La Români din Sârbia, *panagiur* a intrat prin filieră sârbească — ceea ce se vede din fonetismul sârbesc al acestui cuvânt — ca de altfel toate turcismele (sau aproape toate) din graiul acestor Români și al acelora din Banat⁶⁾.

Și termenul *nedeie*, citat de S. Pop (p. 55. nota 1), a făcut același drum ca și termenii amintiți mai sus. În slavă, *nedělja* are înțelesul de „duminecă“⁷⁾. Pe teren românesc s'a dezvoltat înțelesul de „petrecere făcută de obicei în ziua hramului bi-

1) V. *Dicționarul Academiei*, s. v. *bâlcu*.

2) Cf. ung. *gyolcs* > rom. *giolgi(u), giulgi(u)*.

3) V. Vlachos, *Lexikon ethnogallikon*, Atena 1897, s. v.

4) Cit. *panajir* (1 fără punct are valoare de *i*). S. Pop scrie greșit *panayer*.

5) Cit. *panagjur*. Deoarece în tipografie lipsește caracterul tipografic *d* tăiat, l-am redat prin *gj*, ca în multe publicații cinoate (cf. Iveković-Broz, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb 1901, vol. I, p. 360–366).

6) Meglenorom. *păzăriște* e împrumutat de asemenea din bulgară (v. Gerov-Pančev, *Rěčnikü na blügarskyj jazykü: pazárište*) și nu e un derivat meglenoromân din *pazari*, cum lasă să se înțeleagă Capidan (v. *Dicționar meglenoromân*, s v *păzari*).

7) Înțelesul primitiv al lui *nedělja* este „Tag, an dem nicht gearbeitet wird; lat. *feria*“, v. Berneker, *Slavisches etymologisches Worterbuch*, Heidelberg 1908–1913, vol. I, s. v. *dělo*, p. 194.

sericii; horă ce se face într'o localitate la o anumită zi de sărbătoare; iarmaroc, bălcu"1).

În sfârșit și cuvântul *zbor* ține, din punct de vedere semantic, de categoria termenilor înșirați mai sus: fr. *foire*, ir. *sămăn*, dr. *bălcu*, *panair*, *panagiur* și *nedeie* 2). De fapt în bulgară, sârbo-croată și slovenă formele slave mai vechi *sūborŭ* și *sūnimŭ* 3) au trecut dela înțelesul de „adunare“ 4) la acela de „hram“, „hramul unei mănăstiri“, „sărbătoarea patronului“ și apoi la acela de „bălcu“ 5).

ELEMENTE ROMÂNEȘTI ÎN UCRAINEANĂ

La lista elementelor românești în ucraineană dată de Scheludko (v. D. Scheludko, *Rumänische Elemente im Ukrainischen, Balkan-Archiv*, II, p. 113—146) trebuie adăugate următoarele, spicuite din H. Nakonetschna - J. Rudnyčkyj, *Ukrainische Mundarten, Südkarpatoukrainisch (lemkisch, bojkisch und huzulisch), auf Grund von Schallplatten*, Berlin-Leipzig 1940 (*Arbeiten aus dem Institut für Lautforschung an der Universität Berlin*, Nr. 9):

balăja „weisse Kuh; hellblonde Frau“ (huț.) 6) < *bălaie*. Cf. *Balkan-Archiv*, II, p. 126, *balan* „weisser Ochse“ < *bălan*.

batelex „Schlägel, womit man Hanf schlägt“ (huț.). Cf. *Balkan-Archiv*, II, p. 126, *batalev*, *botelev* „Klöppel zum Butterschlagen“ (Galiția) < *bătălău*.

cark „Gehege“ (huț.). Cf. *Balkan-Archiv*, II, p. 146, *carok*, *ocarok* „Abzäumung für Kälber“ < *țarc* și DR. VIII, p. 143.

1) V. Candrea-Adamescu, *Dicționarul enciclopedic*, s. v. *nedeie*.

2) Despre *zbor*, S. Pop spune că „e înrudit cu *zbor*“ (p. 58). Evident e o greșală de tipar. Deoarece cu două rânduri mai sus a vorbit despre *obor*, e probabil că S. Pop a vrut să spună aici că *zbor* e înrudit cu *obor*, ceea ce e greșit. Slavul *oborŭ* (< *ob* + *vor-*) derivă din radicalul *ver-*, *vor-* care exprimă ideea de „a închide“; la început însemna „loc îngrădit“.

3) V. Miklosich, *Lexikon palaeoslovenico-graeco-latium*, s. v. *sūborŭ*, *sūnimŭ*.

4) Cf. *sobor*, *sābor* „adunare“ < slavon bisericesc *sūborŭ* „idem“.

5) V. Gerov-Pančev, *Rječnik na blūgarskyj jazykŭ*, s. v. *sborŭ*; Iveković-Broz, *Rječnik hrvatskoga jezika* s. v. *sajam* (< * *sūjīmŭ*). Slovenul *semenj* derivă, prin metateză, dela *senjem* care la rândul lui corespunde paleoslavului *sūnimŭ*.

6) Prescurtarea (huț.) însemnează că cuvântul se găsește în graiul Huțanilor (Huțulilor).

Cárna, Na Cárni „Flurname in Vovčyneč¹⁾ (huț.) < *țarnă, țarină*.

fin „Patenkind“ (huț.). Cf. *Balkan-Archiv*, II, p. 144, *fiin* „Patenkind“ < *fin*.

ğelétka „Fass; (Mass)“ (huț.) < *găleată*. Cf. DR. VIII, 143.

hotár „Grenze zwischen zwei Dörfern“ (huț.) < *hotar*. În celelalte graiuri ucrainene acest termen are înțelesul de „Grenzraum, Grenze“ și e de origine ungurească. La Huțanii din Volcineț cuvântul a trecut prin filieră română.

hrunók „steiler Hügel“ (boic.)²⁾ < *gruiu*, vechiu *gruń*. Cf. *Balkan-Archiv*, II, p. 121, *hruń*, *gruń*.

kráčun „Weihnatsfest“ (boic.) < *Crăciun*. Cf. *Balkan-Archiv*, II, 136, *kráčun*, *kerečun*, *krečun* „Brot das am 24. Dezember gebacken wird“.

maiĭbil'syĭ „der grösste“, *maiĭvely'kyĭ* „sehr gross“ (huț.) < *mai*. Cf. *Balkan-Archiv*, II, p. 138, *maj*.

stražy't „Wächter“ (huț.) < mold. *străjăť* = *străjer*.

tarkátyj „weiss mit schwarzen Flecken (Hund), Scheckig“ (huț.) < *tărcat*.

tárkuš „weisser Hund mit schwarzen Flecken“ (huț.) < *tărcuș* „tărcat, nume de câne“.

BLEAH

G. Geib înșiră printre elementele românești de origine germană și cuvântul *bleah* (v. *Germanische Sprachelemente im Rumanischen in Europäischer Wissenschafts-Dienst*, Nr. 12, Berlin 1941, p. 5). E adevărat că *bleah*, *bleau*, *bleav* provin din germ. *Blech*, dar nu direct, ci prin filieră ucraineană (v. Brüske, *Jahresbericht des Inst. f. rum. Spr. zu Leipzig XXVI—XXIX*, p. 14). Trebuia deci să dea și pentru *bleah* indicația pe care a dat-o pentru *ratuș*: „aus dem Russischen“ (înțelegând, firește, rusa mică, adică ucraineană).

¹⁾ Comuna Volcineț (jud. Rădăuți, pl. Siret) avea, în anul 1930, 1201 locuitori de limbă maternă română și 1001 de cea ucraineană, v. *Recensământul general al populației României*, București 1938, vol. II, p. 356—357. Nakonetschna și Rudnyčkyj greșesc când numesc populația ruteană din Volcineț Huțuli. Aceștia din urmă sunt așezați mult mai la apus, în munți.

²⁾ Prescurtarea (boic.) însemnează că cuvântul se întâlnește în graiul Boicilor, populație ruteană din Carpații orientali.

URMĂTORI „moștenitori“

Judecând după aria de răspândire a termenului *următori* „moștenitori“, anume Vestul Banatului și Sudul Crișanei (v. ALR II. vol. I, pag. 87, harta 173, punctele 29, 36, 47, 53, 64, 76), regiuni expuse influenței sârbești, e natural să ne gândim la un decalc după vreun termen sârbo-croat. De fapt „moștenitor“ se zice sârbește *naslednik*, iar acesta are la bază verbul *naslediti* „sequi, consequi, hereditare.“ În punctele 37 (sârbesc) și 48 (bulgăresc), s'a răspuns cu acest termen. De asemenea și în punctul românesc 4, din Sârbia orientală: *naslénic*.

E interesant că Slavii din jud. Caraș numiți Carașoveni au împrumutat termenul bănățean decalcat după cel sârbesc: *urma(ă)șóri*.

MUR < ucr. MUR

În ALR II, vol. I, pag. 116, harta 223, în punctul 353 (Bărsana, jud. Maramureș), s'au dat două răspunsuri la întrebarea [3763] TEMELIE: *fodomeșent* și *mur d'(g)ě pt'(k')átră*. Subiectul a adăugat că „fodomentul“ se face, la casele moderne, din pietre și mortar, pe când „murul“ se face, la casele din bârne, bătrânești, din pietre suprapuse fără mortar. După cum se vede din răspunsul dela punctul hușănesc 366 (Brodina, jud. Rădăuți) de pe aceeași hartă (*mur, mur pid xátou* „zid subt casă“) și din răspunsul la întrebarea [3761] ZID de pe pag. 114 (*mur*), cuvântul trebuie să fie de origine ucraineană. De fapt cuvântul *mur* nu e numai ucrainean, ci și polonez, belorus, slovac și sorab (v. Miklosich, *Etym. Wörterb. d. sl. Spr.*, s. v. *murü*) și e de origine latină (*murus*) trecut în limbile slave prin filieră germană¹⁾.

E probabil că, la scriitorii moldoveni și mai cu seamă la Eminescu, *mur* nu e un neologism, ci un moldovenism de origine ucraineană. Totuși intrarea lui în vocabularul literar — Eminescu îl întrebuințează de mai multe ori — se datorește aspectului lui latinesc²⁾.

Mur — cel puțin forma cu siguranță populară atestată în Maramureș — trebuie prin urmare adăugat la lista elemen-

¹⁾ Cf. Bruckner, *Słownik etym. jęz. polsk.*, s. v. *mur*.

²⁾ Lat. *murus* s'a păstrat în aromână: *mur*; v. Pușcariu, *Etym. Wörterb. d. rum. Spr.* p. 97, 1131.

telor ucrainene în limba română dată de Hermann Brüske în *Jahresbericht*-ul lui Weigand, XXVI—XXIX, p. 12—45 și de D. Scheludko în *Balkan-Archiv*, I, p. 159—172¹⁾.

TRATAMENTUL GRUPURILOR CONSONANTICE ÎNȚIALE
ÎN ELEMENTELE SLAVE ALE LIMBII ROMÂNE

În unele lucrări istorice apărute la Budapesta²⁾ se afirmă că forma *chinez* „primar, jude“ a intrat din limba maghiară în graiurile românești din Ungaria. E adevărat că explicația aceasta a sugerat-o mai demult I. Bogdan în *Analele Academiei Române, Mem. Sect. Ist.*, Seria II, tom. XXVI (1903—1904), p. 13. Și I. A. Candrea îl dă pe *chinez* ca venind din maghiară³⁾.

Explicația formei *chinez*, e următoarea: Grupul inițial format dintr'o velară și o nazală n'a existat în limba română înainte de influența slavă și nici azi nu există în graiurile populare. Aspectul fonetic al elementelor slave prezentând un astfel de grup inițial a fost făcut mai potrivit rostirii românești, a fost românizat, introducându-se o vocală între velară și nazală: sl. *gnojĭ* > rom. *gunoiu*, sl. *gnojište* > rom. *gunoiște*, sârb. *kmet* > rom. băn. *cumăt*, *cumét*, „consilier comunal“⁴⁾ sau *chimét*, sl. *gnusiti se* > *gunosi*, *gunosli*, arom. *mi agunusescu*, sl. *ch(ü)mel'ĭ* > *hămeiu*, *hemeiu*⁵⁾.

¹⁾ Verbul *a murui* „a unge pereții cu pământ“ nu e din ucr. *muru-vaty* „a zidi“, cum crede Scheludko (*Balkan-Archiv*, I, p. 166), ci trebuie pus în legătură cu sârb. *múra* „humă, lut“, v. dicționarele lui Tiktin, Candrea-Adamescu și Scriban.

Mur întrebuițat în graiul Ungurilor din jud. Brașov arată că acest element ucrainean este (sau a fost) răspândit și în regiuni mai sudice. G. Blédy (*Influența limbii române asupra limbii maghiare*, Sibiu 1942, p. 69) zice, cu tot dreptul, despre ung. *mur.*: „Este cam greu de închipuit ca limba lui Eminescu să fi influențat graiul Ciangăilor dimprejurul Brașovului.“ Am văzut mai sus că *mur* e popular, deci din graiul popular românesc a intrat în graiul Ciangăilor de lângă Brașov.

²⁾ V. Gáldi-Makkai, *A románok története*, Budapest s. a., p. 41; Lukinich, *Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia*, Budapest 1941, p. XXI.

³⁾ *Dichonarul enciclopedic ilustrat*, s. v. Atât I. Bogdan, cât și I. A. Candrea explică pe *chinez* din ung. *kinéz*. De fapt forma ungurească e *kenéz*. Numai așa se găsește în Szarvas-Simonyi, *Magyar nyelvtörténeti szótár*, s. v. și în Szinnyei, *Magyar tájszótár*, s. v.

⁴⁾ V. DA, s. v.

⁵⁾ În cazul că rom. *cumătru* ar fi de origine slavă, nu e nevoie să presupunem păstrarea ierului neintens din silaba inițială cum au făcut-o unii

Un cuvânt ca *cnez* ar fi fost deci absolut izolat în limba română populară. Termenii *cneaz*, *cnez*, *cnejie*, *cnezie*, *cneajănă*, *cnezat*, *cnezi*, *cnezial*, *cnigă* „registru“, *cnut* nu sunt și n'au fost niciodată populare. În textele noastre vechi atât de influențate de slavona bisericească, formele cu *cn-* inițial sunt explicabile.

Vocala care se intercalează între velară și nazală e de aceeași natură ca vocala din silaba următoare: vocală posterioară în *gunoiu* (*gunoiște*, *a gunoi*), *a gunosi* (*mi agunusescu*); vocală anterioară în *hemeiu*, *chimet* (varianta *cumăt* se explică prin acțiunea bilabialei *m*). Forma *chinez* e deci perfect analoagă formelor *chimet*, *hemeiu*.

De altfel nu numai grupurile inițiale slave *gn-*, *cm-*, *cn-*, *chm-* n'au fost tolerate de graiurile românești, ci și *chr-*, *gv-*, *nr-*, *zr-*: *chrĕnŭ* > *hirean*, *herean*; *chrana*, *chraniti* > *hărană*, *a hărăni*; *chrabrŭ*, *chrabŭrŭ* > *hărăbor*; *gvozdi* > *găvozdi*; *gvozditŭ* > *a găvozdi*, **Gvozdiĕ* > *Găvojdia* „numele mai multor sate în județele Hunedoara, Severin, Arad“¹⁾; *cvasiti* > *a covăsi* (lapte *covăsit*, *covăseală*); rus. *kvaša* > *covașă*²⁾; **Kvasina* > *Covasna* „localitate în jud. Trei-Scaune“; *nравŭ* > *nărav*; *zrĕti* > *zări*³⁾.

Fenomenul acesta în aparență este identic cu cel constat în limba maghiară. De fapt însă în graiurile ungurești sunt evitate toate grupurile consonantice inițiale⁴⁾, pe când în (v. Rosetti, *Bulletin Linguistique*, VIII, 160 sq.), Vocala *u* s'ar explica și în *cumătru* ca în *gunoiu*, *cumăt*. De altfel *cumătru* nu e de origine slavă, v. Skok, *Revue des Études Slaves*, X (1930), p. 186 sq., DA, s. v. *cumătru* și *Bulletin Linguistique*, VIII, 161.

1) V. Moldovan-Togan, *Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria*, Sibiu 1909, p. 99; N. Drăganu, *România în v. IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticeii*, București 1933, p. 234, nota 2.

2) V. DA, s. v. Cf. *ibid.* și *covășiță*.

3) V. Densusianu, *Hist. de la langue roum.*, I, 275 și u.

4) Un cuvânt unguresc poate începe numai printr'o vocală sau printr'o singură consonantă. Grupurile consonantice inițiale în elementele streine, deci și cele slave, sunt înlăturate 1) prin intercalarea unei vocale între cele două consonante inițiale ale grupului: *gnojŭ* > *ganaĵ*, *bratŭ* > *barăt*; 2) prin proteza unei vocale: *stolŭ* > *asztal*; 3) prin metateza consonantei a doua din grup care schimbă locul cu vocala următoare: *sliva* > *szilva*; 4) prin dispariția uneia dintre consonante: *svobodŭ* > *szabad*. V. F. Miklosich, *Die slavischen Elemente im Magyarischen*, 2-te Auflage besorgt von Dr. L. Wagner, Wien und Teschen 1884, p. 42—43.

cele românești numai unele, și anume acelea care nu sunt obișnuite în elementele străvechi ale limbii.

Un astfel de grup consonantic inițial în elementele slave ale limbii române poate fi înlăturat 1) prin intercalarea unei vocale cum e cazul lui *gunoiu*, *cumăt*, *chinez*, *hemeiu*, *hirean*, *găvozd*, *nărav*; 2) prin metateza consonantei a doua din grup care trece după vocala următoare: *dlato* > *daltă*; 3) prin dispariția uneia dintre consonante: *b(ü)denie* > *denie*, *dvorīnikū* > *vornic*, *svirěpū* > *sirep*, *chvala* > *fală*. Grupul *sl-* în multe graiuri devine *scl-*: *slabū* > *sclab*¹⁾ sau *zl-*: *zlab*; *zl-* a devenit *zgl-*: *zlobivū* > *zglobiu*; *žl-* prin *jgl-* a devenit apoi *jǵ-*: *žlěbū* > **jgleab* > *jǵhiab*. *Tl-* e redat prin *cl-*: *tlaka* > *clacă*, iar *sv-* prin *sf-*: *svetū* > *sfânt*. Pronunțarea grupului *sr-* e ușurat prin epenteza unui *t*: *s(ü)rešta* > *strânște*, *S(ü)rētenije* > *Stretenie*²⁾. Grupurile *brvn-*, *skvŕn-* au fost simplificate: *brūvno* > *bârnavă*, *skvrūnavū* > *scârnav*.

În felul acesta graiurile românești au căutat să adapteze grupurile consonantice inițiale slave sistemului fonetic al limbii române. Grupurile inițiale *bd-* (*bdenui*), *cn-* (*cnez*), *hr-* (*hrană*), *dv-* (*dveară*), *gv-* (*gvardie*), *sl-* (*slavă*), *hl-* (*hluj*) ale limbii române trebuie deci privite ca datorite influenței slave asupra sistemului fonetic românesc întocmai ca intrarea în sistemul românesc a lui *h* sau a iodizării lui *e* inițial: *iel*, *ieste*.

MANĂ „mildiou, rouille des végétaux“ < bulg. MANĂ „idem“

Dicționarele noastre consideră ca având aceeași origine atât cuvântul *mană* cu înțelesul de „manne; abondance en lait et en céréales; manne céleste, glycérie flottante, ronce framboise, etc.“ cât și *mană* cu înțelesul de „mildiou, rouille des végétaux“³⁾.

Candrea (în *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, s. v.) îl derivă pe *mană* cu cele două categorii de înțelesuri din gr. μάνα.

1) S'a repetat deci fenomenul asemănător latin vulgar: *ass(u)la* > *assla* > *ascla* > *așchie*, slav. *slověninū* > *Slavenus*, *Slavus* > *Sclavus* > rom. *șchiau*, pl. *șchei*. Cf. Gamillscheg, *Über die Herkunft der Rumänen*, Berlin 1940, p. 13 sq. (Sonderabdruck aus dem Jahrbuch der Preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin 1940).

2) Cf. **essere* > v. fr. *estre* > fr. mod. *être*.

3) V. dicționarele lui Tiktin, Șăineanu, Candrea, Scriban.

și din bulg. *mana*. Despre *mana* bulgăresc spune că „are toate înțelesurile din românește“. De fapt rom. *mană* e împrumutat din bulgară. În bulgară însă, ca în sârbo-croată, există două cuvinte asemănătoare cu *mană* românesc: pe de o parte bulg. *mána*¹⁾ „manne, suc du frêne“ și sârbo-croat. *mana* (cu accent scurt coborîtor pe silaba inițială), amîndouă din gr. μάννα; pe de altă parte bulg. *maná* (accentuat pe finală) „(bot.) rouille, péronosporée“ și s.-cr. *mána* (cu variantele *maána*, *mahána*) „défaut, reproche, faute, vice“, amîndouă de origine turcă²⁾. Dicționarul Academiei Iugoslave din Zagreb derivă pe s.-cr. *mána* din arab. turc. *mehānet*, *mahana* „mépris, dédain dans lequel on est tombé, abaissement, avilissement“.

Ca în limbile slave de Sud, și în limba română avem de a face cu două cuvinte deosebite: *mană* < gr. μάννα și *mană* < bulg. *maná* (turc. *mahana*). *Mană* cu înțelesul de boală criptogamică a plantelor e deci în ultima analiză de origine turcă, dar la noi a intrat prin filieră bulgară. Pe teren bulgar se va fi dezvoltat, din sensul de „avilissement“, acela de „stricăciunea viei sau a holdelor în urma unei boli criptogamice“.

Pe teren românesc a fost creat și un verb derivat dela *mană* „boală criptogamică a plantelor“: *a se măna*, *a se mîni* (se zice despre vie, despre holde, când se îmbolnăvesc de peronosporă și de rugină).

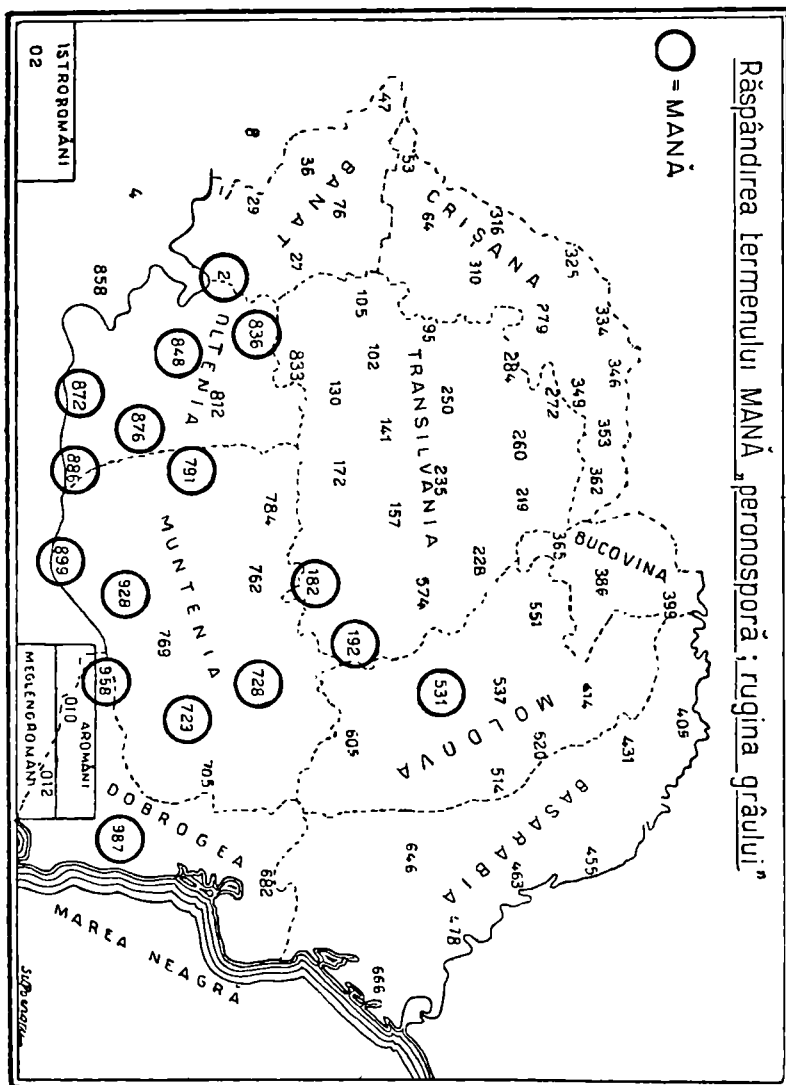
Ca toate elementele bulgărești recente, și *mană* „peronosporă, rugină la grâu“ precum și verbul *a se măna*, *a se mîni* nu sunt cunoscute în Transilvania, unde *mană* are numai înțelesul biblic și folkloric. Deci și răspîndirea geografică a lui *mană* „boală criptogamică a plantelor“ ne face să-i căutăm originea la Sud de Dunăre. Aria lui *mană* „mildiou, rouille“³⁾ e aproape identică cu aceea a unui element sigur de origine bulgară ca de ex. *sorcova*⁴⁾.

1) Kasărov, *Enciklopedičeski rečnik*, I—III, Plovdiv 1907, s. v.; Ghennadiew, *Grand dictionnaire français-bulgare*, Plovdiv 1909, s. v. *manne*.

2) V. Mladenov, *Etimologičeski i pravopisen rečnik na bălgarskija knižoven ezik*, Sofia 1941, s. v.

3) V. harta alăturată.

4) V. ALRM II, vol. I, harta 257.



Mană cu înțelesul de „boală criptogamică a plantelor” e deci un element turcesc trecut în limba română prin filieră bulgară ca multe alte turcisme dela noi¹⁾, sau ca turcismele din Banat trecute prin filieră sârbă²⁾.

E. PETROVICI

¹⁾ V. Șăineanu, *Influența orientală asupra limbei și culturii române*, I—II, București 1900, vol. I, p. LXVI și CCLXXIX sq.

²⁾ *Ibid.*, p. LXXX sq.